

House of our Fathers, Mothers of Invention. Needcompany, MILL Brussel Foto: Emma Vanderput

Krisen i Belgien

I belgiska Flandern har pandemin påverkat kulturpolitiken, liksom att den paradoxalt har hjälpt till att skapa en medvetenhet om vad inte minst scenkonst har för betydelse för samhället. Och det har inte skett utan skarpa protester. Intervjuer med den fria gruppen Needcompany och institutionen NTGent.

Tekst:

Svante Aulis Löwenborg

– Låt mig först av allt säga att Corona är en katastrof, meddelar Johan Penson från sitt kontor i Bryssel. Han är administrativ ledare för det internationellt välkända Needcompany. Det är ett av de äldsta turnerande belgiska kompanierna, ledd av en trio med konstnärer med regissören Jan Lauwers i spetsen. Han fortsätter:

– Pandemin påverkar alla personligen och du försöker fåallt att fungera hela tiden. Det är med andra ord tungt för alla medarbetare. På intäktsidan är det en komplett katastrof. Eftersom alla turnéer är inställda eller flyttade.

**MOT EN SCENKONST POST
COVID-19**

+

Blir först ut

Hur överlever man under Coronakrisen som ett relativt stort oberoende kompani, och hur fattar man strategiska beslut och agerar politiskt? Johan Penson dröjer lite kring Needcompanys metod:

– På Needcompany är vi väldigt stolta över att vi har lyckas skapa egenfinansiering på mellan 40 och 50 procent, vilket betyder att vi alltid kan säga till regeringen att för varje euro som vi får från dem såkan vi få tag i en euro någon annanstans. Det är det vi gör, och vi är bra på det. Men det här har stannat upp fullständigt. Och i Belgien har det nu funnits möjlighet att placera anställda medarbetare i betald permittering. Jag diskuterade detta med vår konstnärlige ledare Jan Lauwers. Vi kom snabbt till slutsatsen att vi inte

skulle göra det. Vi riskerade då samtidigt att gå djupt in i röda siffror, men beslutade att vi skulle fortsätta tills alla tillgångar var slut. Det ledde till en situation som är väldigt bra för oss, för vi har bara haft ett fåtal inställda föreställningar och har kunnat arbeta vidare på våra produktioner. Varje gång en föreställning ställdes in på grund av Corona, omförhandlade vi avtalet så att den kunde spelas vid ett annat tillfälle. Och när vi på detta sätt kom överens om att vi inte skulle ge upp, utan fortsätta jobba, har det garanterat oss positionen att vi skulle kunna byta ut alla datum. Men jag måste säga att det sker till priset av att det tar tre gånger så mycket som du har i normal arbetstid. Just för att allt är såosäkert, så är det också svårt. För alla. Corona kan säga åt dig att sluta fungera, men bestämmer du dig för att inte göra det, då kommer du att vara den första som kommer igång igen med offentliga föreställningar, och får nya datum på ditt turnéschema.

Johan Penson, Needcompany. Foto Jan Darthet

Tar strid för konstnärerna

Att ta hand om ensemblen och medarbetarna har varit viktigt. Needcompany fungerar som en plattform för olika samarbeten. Mycket är kopplat till deras

egen produktionslokal, MILL i Bryssel:

– Det var två saker vi gjorde för att komma fram till vårt beslut att fortsätta jobba, berättar Penson. Vi bestämde oss för att alltid kompensera våra medverkande konstnärer när en föreställning blev uppskjuten. Den andra var att vi utvecklar vårt huvudkvarter MILL där vi har vår studio, våra workshops och vårt kontor, och där Needcompany gör sitt arbete. Vi ville dessutom vara generösa. Redan för ett par år sedan öppnade vi för att konstnärer kunde komma in och använda vårt hus. När vi nu sammanställer ett nytt kompendium för att söka stöd för de kommande fem åren 2023-2027, har vi öppnat Needcompany ännu mer, så att enskilda konstnärskap kan komma in och arbeta här, eftersom institutionsteatrarna inte gör detta i tillräckligt hög grad enligt vår uppfattning. Vi gör detta själva, vi levererar rummet, vi levererar också dialogen om konstnärerna har behov av en sådan.

Ni blir alltså en bred plattform för olika konstnärskap. Men vad händer då med turnerandet på europeisk nivå?

– Vi har märkt att medlen till samproduktion hos de europeiska nätverken har krympt alltmer under flera års tid. Corona har också påverkat denna utveckling starkt. Hade vi en specifik budget för våra produktioner 2019, så har vi idag mycket, mycket mindre. Och det har också mycket att göra med frånvaron av detta stöd från det europeiska nätverket. Det är tufft för alla kompanier för tillfället. Under pandemin har vår produktionschef blivit Coronachef i huset. Hon fokuserar på alla avvägningar: vad ska vi göra i detta fall? Hur ska vi få denna person dit vid detta specifika tillfälle? Det är krishantering. Det går det inte att hålla på med under så särskilt lång tid. På något sätt har detta samtidigt gjort teamet mer sammansvetsat. Alla har någon i sin familj, eller vänner, som har blivit sjuka. Det är till och med folk som har dött. Så detta skapar ett slags samhörighet också, att inte bara släppa taget, och säga: Ok, låt oss ta strid för detta. Låt oss strida för våra konstnärer och vår historia som kompani.

Hårt för frilansarna

Med tanke på att Belgien är ett av de hårdast drabbade länderna i Europa, om inte i världen, när det gäller antalet döda, är denna trots-allt-attityd kanske lite talande för detta land. Det är inte bara Needcompany som visar kampvilja. I

staden Gent i Flandern, som ofta ses som ett centrum för scenkonst, finns institutionsteatern NTGent. Kaatje De Geest är assistent till den konstnärlige ledaren Milo Rau:

– I Belgien är kultur ett ansvarsområde som ligger hos delstaterna, alltså inte på federal nivå. Men Covid-19-situationen har gjort att alla kulturevenemang är satta på paus, och det har varit gemensamma kampanjer för ökat medvetande, exempelvis Red Alert, som organiserades av kultur- och evenemangssektorn i Storbritannien och Nederländerna. Då, i augusti 2020, lystes kulturbyggnader upp i rött ljus till stöd för det utsatta kulturlivet. Idag, ett halvår senare, är det ännu en kampanj, Green light for culture, som vill be politikerna om vidare perspektiv: När är det möjligt att ha publik i salen igen? Varför är det accepterat att butiker och frisörsalonger har öppet, men inte scener? Varför hjälper en kulturell och social lockdown mot viruset, men inte en ekonomisk? Det är frågor som ställs av sektorn idag.

Uppenbarligen är belgiarna habila demonstranter när deras politiker inte gör jobbet. Konstnärernas ekonomi är för tillfället under het debatt. De Geest fortsätter:

Kaatje de Geest, NTGent

– Jag tror att de stora institutionerna har fått tillräckligt med stöd, i form av korttidspermittering för de som är fast anställda. Men det blir mer prekärt vad det gäller alla frilansare, det är nästan alla som jobbar med konstnärligt arbete. I Flandern finns det nästan inga fasta ensembler kvar. Hos oss på NTGent, liksom på alla andra stadsteatrar och kulturcentra, bjuds ofta gästföreläsningar in som fria grupper har skapat. I början av pandemin var det en självklarhet att

man inte skulle släppa de avtal som hade ingåtts, nästan 1,5 säsong måste flyttas framåt i tid. Men detta blir alltmer komplext ju längre avstängningen varar. Det har också varit byråkratiska problem med utbetalningen av

arbetslöshetsunderstöd till de permitterade.

Fåensembler och stora institutioner

Kaatje De Geest berättar vidare, att i Belgien har en donationskampanj arrangerats för de som behöver stöd. Den kallas *State Of The Arts*, och kampanjens hemsida uppdaterar sig på utvecklingen av konstnärernas ekonomi. Och även om det just nu mestadels diskuteras krisåtgärder, äger det rum djupare samtal mellan konstfältet och regeringen. I december 2021 kommer en ny runda med ansökningar för långvariga stöd – till skillnad från vanliga kortvariga projektstöd gäller dessa i 5 år. De tre stora stadsteatrarna i Belgien, NTGent, Toneelhuis i Antwerpen och KVS i Bryssel, har dessutom ansökt om att erkännas som konstinstitutioner med stöd för en period på 10 år, något som i sin tur väcker oro bland de fria grupperna. De Geest poängterar:

– En del frågar sig vilka negativa konsekvenser detta kommer att ha för det fria fältet, men vi på NTGent tror att detta ger möjlighet för mer hållbara samarbeten i framtiden. Hon betonar också att hur teatergrupperna valt att organisera sig i Flandern inte har så mycket med budgetnedskärningar att göra, det handlar istället om självständighet. Det finns också mycket få ensembler, vilket betyder mycket för hur både kulturpolitik utformas och hur konstnärernas ekonomi ser ut, inte minst under rådande pandemi. Steven Heene, en av dramaturgerna på NTGent, fyller i från sitt perspektiv:

– Idén om en ensemble har nästan försvunnit i Flandern. För sju år sedan var NTGent den sista teatern med en fast kärna av skådespelare. Säsongen 2016/2017 upplöste vi skådespelarensemblen för att den inte längre representerade den urbana kontexten. Det vill säga: det blev alltför lite mångfald. Sedan dess har vi, formellt sett, ingen fast ensemble – även om några skådespelare förblir nära knutna till det vi gör över tid. I princip ser vi alltid oss om efter den bästa möjliga castingen i varje produktion, vilket även inkluderar barn och icke-professionella. På det sättet får vi ett bredare engagemang. Det finns dock i Flandern en viss återupplivning av ensembler tanken i klassisk mening: *Camping Sunset* i Ghent och *Ensembletheater* i Antwerpen. Det är unga kompanier med projektstöd, en reaktion på den utpräglat flexibla arbetsmarknaden för skådespelare.

Under säsongen 2016/2017 sammanföll upplösningen av ensemblen med att den nye konstnärlige ledaren Milo Rau valdes, vars första produktion väckte

stor skandal inför premiären 2018, då han till synes annonserade efter tidigare jihadistkrigare. Den hade namnet *Lam Gods*, efter den berömda altartavlan i St Bavokatedralen i Ghent. Rau har också skrivit ett politiskt laddat manifest för den scenkonst han vill producera på sin nya plattform (se även Benér i NST nr 4-2019). Det inbegriper också en punkt som gäller att minst två amatörer ska medverka i varje produktion.

Milo Rau, regissör och teaterchef NTGent t v. Foto: Michel Devijver

Lam Gods, regi Milo Rau, NTGent 2018. Foto: Michiel Devijver

Detta kan man tolka som att NTGent står i opposition till en kulturpolitik som kanske navigerar alltför försiktigt, inte minst för att polariseringen är så stark. Steven Heene erkänner att frilansarnas situation är bekymmersam:

Den riktigt stora effekten av den nuvarande regeringens politik ligger i framtiden, i form av en ny agenda för konsten och nya direktiv i den kommande stödgivningsrundan. Det finns en konservativ inriktning här: en betoning på att stora institutioner ska ta sitt ansvar. Vilken effekt Corona kommer att ha återstår att se. Men lyckligtvis har det inte varit samma blodbad i Flandern när det gäller stödordningarna som det har varit i Nederländerna.

Konservativ kulturpolitik i trubbel

Tillbaka till Needcompany och det politiska arbete som ska till för att få ett kompani att fungera. Johan Penson arbetar bara deltid i Needcompany. Ett av hans andra jobb är att han sedan 2020 leder det team i Flandern som ska lägga upp strategier för hur kultursektorn ska ta sig ur pandemin, i nära samarbete med delstatsregeringen. Penson igen:

– Den nya regeringen i Flandern som kom till makten 2019 såg att budgeten inte var stor nog för att genomföra det som den ville politiskt, alltså valde man först att se vad de kunde spara in på. Samtidigt är kulturministern också ministerpresident över Flandern. När han tillträdde kom detta som en överraskning, vi tänkte att Flanderns president nu kommer att göra kultur till ett sidoprojekt. Det kommer helt enkelt inte att vara viktigt med kultur längre. Samtidigt var det första gången ett konservativt parti hade kulturministerposten.

Kulturministern och den styrande ministerpresidenten över Flandern heter Jan Jambon och företräder det nationalkonservativa NV-A, Nya Flamländska Alliansen.

Detta måste ju vara en unik position att sätta sig i för en (väst)europaisk ledare?

– Det är helt unikt. Alla var redo att protestera, och högljutt. Och detta tror jag är väldigt viktigt. Det händer var femte år när den nya kulturbudgeten bestäms. Folk går alltid ut och protesterar, för de måste understryka kulturens stora betydelse. Jag föredrar att konstnärerna gör detta själva, det är viktigt att de går ut på gatorna, för det handlar om deras historia, om deras berättelse. En konstnär måste vara beredd att försvara sitt eget konstnärliga paradig. En kulturarbetare ska kunna hantera och förhandla med vilket som helst politiskt styre som för tillfället sitter vid makten.

Budgetinstramningarna kom och som väntat blev det protester. Pension tillfogar:

– Det var för att man såg de fundamentala val som ministern hade gjort, som det att dra ner på projektstöden. Konservativa partier hänger sig bara fast vid institutioner, som de anser vara viktigare än enskilda konstnärskap. Ministern sade helt enkelt: «Det finns inga pengar, jag kommer inte att stödja er.» Han var hård och protesterna blev ännu hårdare. Någon tid efteråt medgav han att han inte hade väntat sig sådana reaktioner från kultursektorn. Han var på något sätt förvånad över dem. Och så startade samtalen på olika nivåer. Detta var redan i början av pandemin, vilket ledde till en situation där han var tvungen att förstå att projektstöden i Flandern är de frön som är basen till all kulturpolitik, och till vilken som helst typ av stor konstnärlig framgång på hög nivå.

Protesterna ledde till en helomvändning. Att en delstatsregering först drar ner kulturbudgeten radikalt, för att sedan efter en stormig debatt ändra sin kurs, gjorde att de kulturpolitiska frågorna fick ökad betydelse. Det blev ett

erkännande av kulturens värde, menar Johan Penson. Här kan vi också tillägga att protesterna verkligen var omfattande, där många framstående konstnärer deltog. Nedskärningarna på hela 60% till fri konst undergrävde i realiteten institutionernas utbud av föreställningar och produktioner. Många från den fria sektorn har nämligen både residens och samarbeten där. «Även vi var en gång endast projekt» som Anne Teresa De Keersmaeker, Ivo van Hove och andra sade i ett upprop. Johan Penson fortsätter:

– Under nästa tilldelning ökade han faktiskt budgeten för projektstöd, om man jämför med det han tog bort i den första rundan, som ett svar på den hårda kritiken. Nu höll vi också verkligen på att förblöda på grund av Covid, och kulturministeriet bestämde sig för att konstruera en akutfond. De såg att sektorn inte skulle klara sig själv med det befintliga stödet. Alla områden inom kulturen kunde söka och 65 miljoner euro injicerades i sektorn.

Budgetnedskärningarna inte bara reverserades, utan ökades också reellt med de Coronastöd som betalades ut till hela kulturektorn i Flandern, något som kanske gör att pandemin får en oväntad effekt:

– Jag tror att det goda som Coronapandemin faktiskt kan ha gjort – och det här måste vi utvärdera om några år – är att konst och kultur är högre upp på agendan än någonsin tidigare, på grund av att alla inser några saker. En är att Corona verkligen påverkade konst och kultur mycket negativt. En annan att folk säger att de saknar att gå på teater och konserter. Dessa människor är inte bara från branschen, plötsligt är det ett helt samhälle som säger: «Titta! Detta är väldigt viktigt!» Jag tror att det kommer att leda till en slags politisk konsensus att kultur är avgörande för samhällets hela utveckling. Så låt oss inte göra budgetnedskärningar längre, låt oss höja budgeten!

Här kan det vara på sin plats att nämna EU-parlamentets kulturutskott, samt de organisationer som är knutna till EU, och hur atmosfären ibland varit högstämnd på de möten man har kunnat följa på webben under pandemins första år. Det har varit en bred enighet om att det är hög tid att höja statusen på konst- och kulturpolitiken. Det betyder mer pengar, och budgeten i EU är mer än fördubblad, det finns en form av «new deal» inom EU-samarbetet för kulturekonomin.

Har dessa MEPare (Members of European Parliament) verkligen kommit fram till något, eller är det så att de bara drömmer?

Johan Penson tvekar inte med att svara:

– Det är verkligen viktigt att drömma. Och det är också mycket viktigt att hålla igång samtalet, för positionen som jag har – jag står som jag sade också i

förbindelse med ministerpresidenten på grund av Corona – är mycket användbar för att försvara konsten. Dialogen har aldrig varit så intensiv som nu. Vi behöver använda den dialogen, underhålla den och fortsätta den – också efter Corona – på ett respektfullt plan.

Bra förhandlingsläge

Så herr kulturminister Jambon kan ha haft andra planer, men var tvungen att finna sig i det?

– Han har definitivt haft ambitionen att ändra det kulturella paradigmet. Men om han inte gör det tillsammans med sektorn, så kommer han aldrig att lyckas. Det vet han. Men han kommer att tvinga igenom en del saker, helt klart. Han har redan ändrat agendan så att konstinstitutionerna har blivit viktigare inom kulturpolitiken. Men jag anser att allt ska starta hos den enskilda konstnären, att institutionerna inte ska diktera för en konstnär vad, och var och när de ska utveckla saker. Det är den enskilde konstnären som ska banka på dörren till institutionen och säga: «Se här, jag har en häpnadsväckande konstnärlig idé!» Men vi är inte där – än. Jag tror att kulturinstitutionerna kommer att få en starkare ställning, och under det arbetet hoppas jag att politikerna, liksom institutionerna själva, inser att de bara kan göra det inom det paradigm som en enskild, framstående konstnär representerar. Det är med det hoppet och den tron som vi ska arbeta för våra konstnärer.

EU-stödets roll och Belgiens federala fördelar

Det är just enskilda konstnärer och deras arbete som drabbas allra mest under pandemin. Johan Penson är i sitt arbete bekymrad för det som kan gå förlorat i pandemins spår, talangerna:

– Detta är väldigt farligt, för jag menar att vår sektor, i vår specifika region, har vi så otroligt mycket talang. Jag är väldigt stolt över det. Och om det får pågå under alltför lång tid, så kommer vi att förlora den. Konstnären som blir snickare kommer inte att ha modet att bli konstnär igen vid en viss tidpunkt, han eller hon fortsätter som snickare. Vi är tvungna att arbeta vidare med detta.

Talangerna Penson talar om måste samtidigt ha en plats. Där kommer sådana plattformar som den Needcompany representerar in. De enskilda konstnärskap som verkar här ger värdefulla tillskott till bredden, inte minst inom scenkonst:

– Jag tror att konstnärsbaserade kompanier («art companies», *artikelförf.*

anmärkn.) verkligen kan ha en viktig roll att spela. Det finns stora skillnader när du reser från nord till syd, och från öst till väst, men vi borde understryka dessa skillnader mer, som någonting som borde prisas istället för att göra en stor pölsa av alltihop. Att vara olika och att ha en diskussion istället för att tvinga alla att äta en och samma sak.

Lite som europuddingfilmen från 1990-talet?

– Exakt! Samtidigt tror jag att det finns en möjlighet att skapa enklare europeiska stödsystem istället för den avsaknad av samproduktionsmedel som vi står inför nu. Jag tänker att det verkligen är en uppgift som kan fyllas av EU, och är något som kan stå utanför de delstatliga och statliga regeringarna. Maktdelningen i Belgien är också positiv, inte minst för kulturen, menar Penson:

– Fördelen för Belgien i den här krisen ligger i det faktum att detta är ett federalt kungadöme. Det sker federala bedömningar, och sedan har du regionala bedömningar, som de akutstöd jag nämnde som kommer från EUs coronastöd. Ibland kan alltså komplexitet, som i vår situation, vara en fördel för att få mer saker gjorda, att få igenom saker politiskt. Om du bara har en regering som säger nej, då slutar det med det. Om du har sex olika regeringar i ett litet land på 11 miljoner invånare, då har du möjlighet att ta saken till helt andra nivåer. (*Publisert 30.04.2021*)

Kontakt oss

Adresse

Norsk Shakespearetidsskrift
c/o Litteraturhuset
Wergelandsveien 29
N-0167 Oslo

Telefon

(+47) 971 96 772

E-post

redaksjon@shakespearetidsskrift.no

Følg oss

- [Facebook](#)

Om oss

Norsk Shakespearetidsskrift dekker teater og scenekunst i inn- og utland, gjennom artikler, intervjuer, festivalomtaler og essays.